

האוניברסיטה העברית

בית הספר למדיניות ציבורית וממשל על שם פדרמן

נייר מדיניות:

דרכים למתן סיוע ליוצאים לשאלה בישראל

מוגש לידי: שר הרווחה והשירותים החברתיים, ח"כ יצחק (בוז'י) הרצוג

מגיש: ליאור שפר, ת.ז. 066093675

מספר מילים: 3,456

מטלה במסגרת הקורס "סדנא לניתוח מדיניות א"י" (59720)

מאי 2009

תוכן העניינים

עמ'

2	1. הלקוח
2	2. תקציר מנהלים
3	3. רקע
5	4. התופעה הבלתי-רצויה
8	5. הגדרת הבעיה
8	6. החלופות
13	7. ניתוח החלופות
15	8. המלצה
16	ביבליוגרפיה
20	נספח 1 : שלבי החינוך החרדי ואופן מימון המערכת על ידי משרד החינוך
21	נספח 2 : קריטריון סף - ישימות פוליטית

1. הלקוח

מסמך זה מוגש לשר הרווחה והשירותים החברתיים, מר יצחק (בוז'י) הרצוג. החלופות במסמך זה מתייחסות לפעולות האמורות להנקט דווקא במשרדי ממשלה אחרים, אך המניע לכולן הוא מתן סיוע לאוכלוסייה המצויה במשבר מפאת עוני, הדרה וניצול. לפיכך, מוצע כי ריכוז הטיפול בסוגיה יעשה בידי השר המופקד על הטיפול באוכלוסיות הללו¹, ושל האמצעים והסמכות לתאם את הטיפול הבין-משרדי ביוצאים לשאלה.

2. תקציר מנהלים

יוצאים לשאלה הם אנשים שעוזבים את העולם החרדי ועוברים לחיים בחברה החילונית. במהלך היציאה ולאחריה הם סובלים מפערים בהשכלה הפורמלית, ממחסור כספי וחומרי, ומקשיים נפשיים וחברתיים. המדינה אינה מספקת סיוע כלשהו המיועד במפורש ליוצאים בשאלה, והם נאלצים להסתמך על עזרה מצומצמת מצד ארגונים פרטיים. מצב זה הוא בעיקרו תוצאה של העדר הכרה רשמית במעמדם. בכך נמנעים מהם אמצעי קידום חברתי שהמדינה מעניקה לאוכלוסיות אחרות.

כדי להתמודד עם בעיה זו, מוצע לפעול באמצעות המסגרת הצבאית, המאפשרת הכרה עקיפה ביוצאים באופן שאינו חשוף לרגישויות פוליטיות, העומדות בשורש הבעיה. מוצע להקל על גיוסם של יוצאים לשאלה, ולהקל עליהם ברכישת מעמד של חייל בודד תוך כדי הגיוס, המספק מענה טוב לקשיים האופייניים להם.

---

¹ על פי אתר האינטרנט של משרד הרווחה, "..."ייעדו (של המשרד) הוא להגן, לשקם ולסייע לכל אדם, משפחה וקהילה הנתונים במצבים של משבר זמני או מתמשך מפאת מוגבלות, עוני והדרה, סטייה חברתית..., אפליה או ניצול" (אתר משרד הרווחה, www.molsa.gov.il).

3. רקע

יציאה בשאלה היא השם המקובל בשיח הישראלי לתהליך שעובר אדם העוזב את החברה החרדית², מפסיק לקיים מצוות ועובר לחיים בתוך החברה החילונית (שני, 2005, עמ' 2). היציאה בשאלה היא, ככלל, תהליך אישי מורכב הכרוך בהתמודדות נפשית וחומרית קשה מצד העוברים אותו. ראשיתה בדרך כלל במשבר אמונה (Shaffir, 1991), המשכה ניתוק מהמשפחה והקהילה ובדידות, ולבסוף ההתמודדות עם עולם חדש, לרוב ללא סיוע והכוונה (ברזילאי, 2004, עמ' 402).

בקרוב כלל היוצאים, טווח הגילאים בו מתרחשת לרוב היציאה לשאלה הוא 16 עד – 25, טרם הנישואים ולאחר מעבר לישיבה גדולה (זאבי, 2009). טווח גילאים זה מוסבר בכך שבחברה החרדית קיים לחץ גדול על צעירים להתחתן מיד עם הגיעם לבגרות, ולאחר החתונה קיים קושי גדול לעזוב את המסגרת. מנגד, בגיל מוקדם יותר הצעירים נמצאים במסגרת מגוננת, ובפרט תלויים יותר בהוריהם. על פי הערכות שונות, 70% מהיוצאים לשאלה הם גברים (ברזילאי, 1995)³.

משך תהליך היציאה בשאלה הינו אינדבידואלי ובעל שונות גדולה יחסית. בפרט, רמת ההשכלה של היוצא, יכולתו למצוא עבודה ומקום מגורים, ומידת ניתוקו מהעולם שעזב משפיעים על התקופה שניתן להגדירה כתהליך היציאה בשאלה. יוצאים רבים מגדירים עצמם ככאלה גם שנים רבות לאחר שעזבו את העולם החרדי, ולדבריהם, הם חווים את השפעות התהליך לאורך שנים (ברזילאי, 2004). מרבית ההתייחסות ניתנת לפרק זמן של 3-5 השנים מאז שהיוצא עזב באופן מוצהר את העולם החרדי. בשנים אלה רוב היוצאים מתאמצים להשלים השכלה בסיסית, למצוא עבודה ומקום מגורים ולהטמע בחברה החילונית מבחינה ערכית וחברתית.

---

² החברה החרדית בישראל היא שם כולל לקשת רחבה של קהילות וקבוצות המנהלות אורח חיים אורתודוקסי מחמיר המבכר את המסורת על פני המודרנה והחדשנות. בישראל חברה זו מורכבת מהזרם החסידי, הזרם הליטאי, החרדים הספרדים, ואחרים המגדירים עצמם חלק מהחברה החרדית אך לא משתייכים לאחד משלושת זרמים אלה, דוגמת חרדים-לאומים (לוי, 2009, עמ' 21). בהגדרה זו לא כלול זרם ה"דתיים הלאומיים", קרי, היהדות האורתודוקסית הציונית. בהמשך לכך, נייר זה אינו עוסק בטיפול בדתיים לאומיים שבחרו לעזוב את הדת ולהתערות בחברה החילונית ("דתל"שים" – דתיים לשעבר) מתוך ההכרה כי מדובר בקבוצה נפרדת בעלת צרכים וקשיים אחרים מאלה של היוצאים בשאלה. לפירוט נוסף בנושא ראו דורון, 2006.

³ הסיבה לכך היא חסמים רבים יותר העומדים בפני נשים חרדיות, ובפרט התרבות המעודדת הסתגרות בבית של נשים עד החתונה ומונעת חשיפה שלהן לעולם החילוני. אמנם, לאחר החתונה נשים חרדיות רבות יוצאות לעבודה ונחשפות למסגרות לא-חרדיות בשיעורים גבוהים בהרבה מאשר בעליהן, אך בשלב זה הן לרוב בעלות ילדים.

התמיכה ביוצאים לשאלה היא לא ממוסדת ומועטה. היא ניתנת בעיקר על ידי הל"ל - הארגון ליוצאים בשאלה, ובמידה פחותה גם על ידי ארגון דרוור – מרכז ליוצאים לשאלה, ובכל מקרה נעשית על בסיס פרטי וללא תמיכה מצד המדינה (דורון, 2006, עמ' 42). ארגונים אלה פועלים באמצעות הענקת סיוע כספי ליוצאים לטובת השלמת השכלה וקיום בסיסי, מהווים מסגרת חברתית חלופית עבורם, ומאפשרים קבלת תמיכה נפשית והכוונה.

ככל הידוע, אין באף מסגרת רשמית של המדינה הגדרה של מיהו יוצא בשאלה, בין אם בחקיקה ראשית, חקיקה משנית או נהלים כלשהם. בהמשך לכך, המדינה אינה מספקת סיוע או עזרה כלשהם המיועדים במפורש ליוצאים בשאלה. בשנים עברו תמכה המדינה בהל"ל באמצעות כספים שהועברו דרך ועדת העזבונו של האפוסטרופוס הכללי, אך בעקבות שינויי נהלים הופסקה התמיכה לאחר שנת 2005 (זאבי, 2009). ממשלת שרון שנבחרה ב - 2003 פעלה במידה מוגבלת כדי לקדם טיפול מוסדר ביוצאים לשאלה⁴, אך לא הגיעה להישגים כלשהם בתחום.

העדר ההגדרה הרשמית מקשה על איסוף נתונים מדוייקים לגבי היקף התופעה. הל"ל, שהוא הארגון המרכזי המסייע ליוצאים, מטפל בשנה בכ - 150-200 איש (ליפשיץ, 2004), וטיפול בקרוב ל - 2000 יוצאים בעשר השנים האחרונות (זאבי, 2009). יחד עם זאת, מוערך (ברזילאי, 2004, עמ' 38, זאבי, 2009) כי מרבית היוצאים לשאלה אינם יוצרים קשר עם הל"ל, ועוברים את התהליך לבדם או באמצעות מסגרות תמיכה חלופיות⁵. לפי הערכה מצמצמת, אם כן, כ - 400 איש בשנה נמצאים בתהליך של יציאה בשאלה.

המידע על קורותיהם של היוצאים לשאלה בהמשך חייהם מועט ביותר: מחקר בודד התחקה אחר מצבם של מספר יוצאים ותיקים⁶ וזיהה מאפיינים יחודיים להם ביחס לאוכלוסיה הכללית, דוגמת נטייה להשתלב בעולם התקשורת והאמנות (ברזילאי, 2004). עם זאת, אותם יוצאים לא קיבלו כל סיוע במהלך היציאה, ולכן

---

⁴ לדוגמה, דיון תקדימי שהתנהל בוועדת החינוך של הכנסת ב - 30.6.2004 בנושא השלמת השכלה ליוצאים לשאלה. יוזמות אלה היו פרי מאמץ של מספר חברי כנסת מסיעת "שינויי", שהיתה חברה בקואליציה בממשלה זו.

⁵ בפרט, באינטרנט קיימים מספר פורומים המהווים מקום מפגש מקוון ליוצאים לשאלה ולכאלה המתלבטים אם לעזוב את העולם החרדי. פורום יוצאים לשאלה באתר "תפוז" הוא הגדול והותיק ביניהם, וחבריו עונים על שאלות של יוצאים חדשים ואף היו מעורבים בפרוייקטים דוגמת גיוס כספים למעין קופה פרטית של הפורום שמטרתה מתן הלוואות ליוצאים. כתובת האינטרנט של הפורום היא: <http://www.tapuz.co.il/tapuzforum/main/forumpage.asp?id=292>

⁶ כאלה שעברו את תהליך היציאה לשאלה לפני זמן רב יחסית - עשר שנים ואף למעלה מכך.

לא ניתן לבדוק את השפעתו של סיוע כזה על המשך חייהם של היוצאים. נתונים מדוייקים המאפשרים בדיקה כזו לא קיימים גם אצל הל"ל וארגונים אחרים.

4. התופעה הבלתי-רצויה

יוצאים בשאלה נתקלים בתחילת תהליך היציאה בשורה של קשיים בבואם להשתלב בעולם החילוני. אלה נחלקים לשלושה תחומים עיקריים (זאבי, 2009, ברזילאי, 1995):

א. פערים בהשכלה הפורמלית

היוצאים לשאלה בישראל הם בוגרי מערכת החינוך החרדית⁷ (לטבלה המסכמת את שלבי החינוך במערכת החרדית ולפירוט על תקצוב המדינה את המערכת ראה נספח 1). כבר בכיתות נמוכות, בהן נלמדים תכני הליבה של משרד החינוך בהיקף מסויים⁸, קיימים פערים גדולים לרעה בין תלמידי החינוך החרדי לתלמידי מערכת החינוך הממלכתית המתבטאים בהבדלים של עד 30% בתוצאות מבחני המיצ"ב (לוי, 2009, עמ' 25). בכיתות גבוהות יותר לא קיים כלל מידע משווה, והעובדה כי רוב בוגרי מערכת החינוך החרדית אינם ניגשים לבגרות מקשה עוד יותר על ההשוואה, אך בפני עצמה מדגישה את הפערים בינה לבין החינוך הממלכתי בישראל. ראוי לציין כי בשלבים אלה לא נלמדים כלל תכני ליבה דוגמת מתמטיקה ואנגלית.

יוצאים לשאלה, אלה העוסקים בסיוע להם ואנשי מקצוע במערכת החינוך מעידים כי רמת ההשכלה⁹ של אדם המסיים את מערכת החינוך החרדית שקולה לזו של בוגר כיתה ד' במערכת החינוך הממלכתית (ועדת החינוך, 2004, פרץ, 2009).

כתוצאה מכך, יוצאים לשאלה נמצאים בפער גדול מצעירים בני גילם שלמדו במערכת החינוך הממלכתית והם נדרשים למאמצים כבירים כדי להשלים בהצלחה את בחינות הבגרות. פער זה מקבל משנה תוקף בגלל הצורך

---

⁷ לרוב, היוצאים לשאלה נחשבים טרם יציאתם לתלמידים חזקים במוסדות הלימוד החרדים, וככאלה הם מסיימים את חוק לימודיהם ובדרך כלל אינם "נושרים" עד הרגע בו הם מחליטים להפוך לחילוניים (ברזילאי, 1995). זאת, בניגוד לתופעת ה"שבאבניקים", שהם בני נוער חרדים שאינם פוקדים את הישיבות מטעמי קשיי לימוד, ואינם עוזבים את העולם החרדי. ככל הידוע, מרבית הנושרים מלימודים בחברה החרדית אינם הופכים לחילוניים.

⁸ פירוט על תכני הליבה והפניות נוספות נמצאים בנספח 1.

⁹ רמת ההשכלה – הכוונה היא לידע מקביל שנרכש במערכת החינוך הממלכתית.

בסגירתו בגיל יחסית מתקדם, בשלב בו לא חלים עקרונות חוק לימוד חובה¹⁰ ועל כן עלותה הכספית של ההשלמה גבוהה. העדרה של מסגרת מובנה רשמית המיועדת ספציפית לסייע ליוצאים לשאלה להשלים השכלה מקשה גם הוא. מסגרות פרטיות להשלמת השכלה הן יקרות, ומאפשרות סבסוד של שכר הלימוד תחת קריטריונים שרוב היוצאים מתקשים לעמוד בהם, כמו השתייכות למגזרי מיעוט או זכאות לסל קליטה (פרץ, 2009).

זאת ועוד, מדיניות הממשלה המוצהרת היא לעודד השלמת השכלה בקרב בוגרי מערכת החינוך החרדית ולהגביר את השתתפות בוגריה בכוח העבודה (לוי, 2009, עמ' 3). לצורך זה הוקמו בשנים האחרונות מסגרות ייעודיות המסייעות לחרדים להשלים השכלה פורמלית, ולרכוש הכשרה מקצועית, דוגמת מרכזי מפת"ח – פרנסה בכבוד, המופעלים על ידי משרד התמ"ת.

לפיכך, במצב הקיים המדינה מקנה כלים מסובסדים לבוגרי מערכת החינוך החרדית שנשארו בעולם החרדי כדי שיתגברו על הפערים שמערכת זו יוצרת, אך נמנעת מגיבוש כלים כאלה עבור בוגרי אותה מערכת שאינם חלק מהחברה החרדית. דיסוננס זה יוצר על פניו אי-שוויון ואפליה כלפי היוצאים לשאלה, המצדיק נקיטת צעדים כדי להקל עליהם את ההתמודדות עם המציאות בה הם נמצאים.

לפערים בהשכלה יש השלכות מרחיקות לכת על תחומים אחרים בחייו של היוצא. העדר ההשכלה מונע קבלה לעבודות שונות ופוגע בשכר מעבודות שיוצאים כן מתקבלים אליהן; מעכב את הקבלה ללימודים אקדמיים ואף משפיע בעקיפין על תחומי הלימוד וסוג המוסדות שהיוצאים יכולים לבחור בבואם להתקבל לאוניברסיטאות ומכללות; ומקשה על גיוס לצה"ל ועל שיבוץ בתפקידים ההולמים את רמתם של היוצאים. ההכרה שחווים היוצאים בגודל הפער בינם לבין צעירים אחרים בגילם, ובצורך להשקיע מאמצים כבירים כדי להשלימו, גוררת לעתים תופעות כמו דיכאון ובעיות נפשיות אחרות (ברזילאי, 2001, עמ' 28).

ב. מחסור כספי וחומרי

תופעת היציאה לשאלה מתאפיינת ברוב המקרים בניתוק של היוצא מהחברה החרדית שתמכה בו וסיפקה את צרכיו. תמיכות שתלמידי ישיבה זכאים להן בזמן הלימודים נשללות מהם, והסיוע מצד ההורים לרוב נפסק גם כן (שם, שם). כמעט כל היוצאים אינם יכולים להמשיך ולהתגורר בבית משפחתם, ובוודאי שלא בישיבה בה

---

¹⁰ מוכר יותר כ"חוק חינוך חובה". בין השאר, החוק מחייב את המדינה לספק בחינם את החינוך.

הם לומדים, והם מוצאים עצמם במצוקת דיור¹¹. למצוקת הדיור מתווסף כמעט תמיד מחסור כספי, המועצם בגלל קושי במציאת עבודה.

גורם המחמיר את הקשיים החומריים הוא העדר מידע על גופי סיוע שאליהם יכול היוצא לפנות כדי לקבל תמיכה כספית או אחרת. שילוב זה מציב את רוב היוצאים במצוקה כלכלית ומוביל לרוב למחיה בתנאי עוני ומחסור בתחילת דרכם בעולם החילוני (זאבי, 2009, ברזילאי, 2004, עמ' 402).

ג. קשיים ערכיים, נפשיים וחברתיים

פרט לפערים בחינוך הפורמלי שעמם מתמודדים היוצאים לשאלה, הם נתקלים בקשיים רבים הנובעים מהצורך להתאים עצמם לנורמות ומסגרות שונות מאוד מאלה שגדלו בהם: ערכים כמו יציאה לעבודה, אחריות הפרט על גורלו, התנהלות כספית וניהול משאבים, עמידה בזמנים, ועוד, נוסף על מגוון דפוסי התנהגות יום-יומיים שהם אינם רגילים להם. לכך מתווספים קודים חדשים בכל הקשור ליחסים בין אישיים, ובפרט לקשר עם בני המין השני, שבו לרוב היוצאים אין כל נסיון (דורון, 2006).

מבחינה נפשית, הניתוק שחווים היוצאים ממשפחתם, מתבריהם ומהחברה שבה חיו בכלל, מוביל לבדידות וכאב רב, בעיקר בשלבים הראשונים של תהליך היציאה. משפחות רבות יושבות שבעה על בניהן שיצאו לשאלה ומנדות אותם. לכך מתווסף קושי ביצירת קשרים חדשים בעולם החילוני (דורון, 2006, עמ' 42). על פי ארגון הל"ל, רוב היוצאים נדרשים בשלבים הראשונים ליציאה לסוג כלשהו של סיוע נפשי מקצועי (פסיכולוג או עובד סוציאלי). הם מתקשים להשיגו, ויותר מכך, להגיע להכרה שיש להם צורך בסיוע כזה, מכיוון שאינם נמצאים במגע עם רשויות טיפול כלשהן של המדינה תוך כדי התהליך.

---

¹¹ בהעדר סיוע, רוב היוצאים נאלצים לגור באופן זמני אצל קרובי משפחה לא-חרדים (אם יש כאלה בנמצא), אצל חברים (בין אם כאלה שיצאו לשאלה ובין אם חברים מהעולם החרדי המסכימים לשמור עמם על קשר) ובמקרים מסויימים גם ברחוב (זאבי, 2009).

5. הגדרת הבעיה

התופעות שתוארו לעיל הן אינהרנטיות לתהליך היצאה בשאלה. הגורם בר השינוי המרכזי המשפיע על חומרת התופעות הללו ויכולתם של מרבית היוצאים להתמודד עמן הוא העדר הכרה מצד המדינה במעמדם הייחודי של יוצאים בשאלה. כך, במשרד הרווחה לא מוגדר גורם האחראי על הטיפול ביוצאים לשאלה והם אינם מוכרים באף אחת מהמסגרות הכפופות למשרד כזכאי סיוע; מעמדם לא תואם אף אחת מההגדרות הקיימות במשרד החינוך, בפרט לא במערכות המיועדות לסייע בהשלמת השכלה, וכן ולא במסגרות של השכלה גבוהה, דוגמת האוניברסיטאות; והתייחסות ליוצאים לשאלה לא קיימת במערכות התמיכה בצה"ל. אי-הכרה זו מונעת מתן תמיכה ממשלתית ליוצאים, ובכך נמנעים מהם אמצעי קידום חברתי המוקנים על ידי המדינה לאוכלוסיות חלשות אחרות¹².

6. החלופות

הנחת היסוד בדיון בחלופות היא שהרגישות הפוליטית מהווה את המכשול המרכזי למתן הכרה – ומכאן גם סיוע - של המדינה ליוצאים בשאלה (אילן, 2009, ביילין, 2009, בריזון, 2009, זאבי, 2009, פריצקי, 2009, שלגי, 2009). על כן, בחלק זה נבחנים פתרונות שהמבדיל אותם מדרכי טיפול אחרות היא ההערכה שההתנגדות להם מצד דרגים פוליטיים צפויה להיות נמוכה, או לא להתעורר כלל.

6.1 חלופה 1: הקלת תהליך הגיוס של יוצאים וסיוע בקבלת מעמד של חייל בודד

חלופה זו מציעה לגייס כלים לשיפור מצבם של יוצאים בשאלה דרך המסגרת הצבאית. מסגרת זו מספקת אפשרויות סיוע רבות למתגייסים עם קשיים, ומנותקת יחסית מהשיקולים הפוליטיים המקשים על מתן סיוע ליוצאים לשאלה ממסגרות ציבוריות אחרות. יוזמות עצמאיות בתחום כבר ננקטו בעבר על ידי ארגונים

---

¹² למשל, מקלטים לנוער בסיכון שרשויות הרווחה מממנות (ויוצאים אינם מתאימים לשהיה בהם בגלל שהם אינם בעלי בעיות התנהגות ועבריינות), סיוע בהשלמת השכלה לבעלי לקויות למידה, או מתן סל קליטה לעולים חדשים, שגם הם, בדומה ליוצאים לשאלה, נקלטים בזרם המרכזי של החברה הישראלית.

המסייעים ליוצאים לשאלה שניסו לפעול מול גורמים בצה"ל, שהביעו תמיכה בהן (דרור - מרכז ליוצאים בשאלה, 2005, זאבי, 2009), אך אלה לא הבשילו לכדי פתרון קבוע.

א. על פי המחקר הקיים (דורון, 2006, עמ' 86-83), יוצאים לשאלה – שרובם נמצאים בגיל הגיוס - מפקים תועלת רבה מהשירות הצבאי, המאפשר להם לעבור הסתגלות להיררכיה ולהישגיות המאפיינים את החברה החילונית. השירות הצבאי גם מספק ליוצאים "תעודה" המעידה על השתייכותם לעולם החלוני. יחד עם זאת, חלק גדול מהיוצאים לשאלה נמצא לא מתאים לגיוס מסיבות הקשורות בהליכים שננקטים בחברה החרדית כדי להשיג פטור מגיוס לצה"ל: חלקם קיבלו פטור משירות על רקע נפשי ("פרופיל 21")¹³, אחרים דחו את שירותם בהסדר "תורתו אומנותו" למשך זמן כה רב עד שהצבא מעדיף לפטור אותם כליל מהשירות, ואילו אחרים התייצבו בהיותם חרדים לצו הראשון והשיגו בכוונה תוצאות גרועות במבדקים כדי לקדם את שחרורם. הסיבה האחרונה מובילה לכך שפעמים רבות יוצאים שכן מעוניינים להתגייס משובצים בתפקידים שאינם הולמים את רמתם האישית בגלל תוצאות המבדקים הללו (שני, 2005, עמ' 70-67). יוצאים אלה מוצאים עצמם מתוסכלים מהשירות וחלקם אף לא מסיימים אותו. בקרב בנות שיצאו לשאלה הפטור משירות צבאי הינו קרוב למובן מאליו.

בהקשר זה, מוצע כי הגורמים המתאימים במשרד הרווחה¹⁴ יפעלו מול מנהל הגיוס בצה"ל כדי להסדיר באופן מפורש¹⁵ את מעמדם של יוצאים לשאלה המועמדים לשירות צבאי, בדומה לצעירים מקבוצות אחרות המוכרות על ידי צה"ל (עולים חדשים, נוער בסיכון וכיו"ב). מוצע לאפשר למי שיוגדר ככזה לחזור, במידת הצורך, על המבדקים השונים הקובעים את ציון הקב"א, לקבל אבחון

---

¹³ השגת פטור מגיוס מסיבות של פרופיל נפשי תוך שימוש בחוות דעת של פסיכולוג "מטעם", על פני שימוש בכלי המוכר של דחיית שרות בהסדר "תורתו אומנותו", הוא נוהג נפוץ בחוגים רבים בחברה החרדית, ונקט ללא קשר למצב בריאותו האמיתי של הצעיר (זאבי, 2009).

¹⁴ מוצע שהדבר יוטל על האגף לפיתוח הסדרים חברתיים, המופקד על קידום ופיתוח הסדרי רווחה וחברה בינמשרדיים.

¹⁵ על פניו הסדרה מפורשת של הנהלים עשויה להגדיל את הסיכון לחשיפת היוזמה לגורמים פוליטיים המתנגדים לה. עם זאת, מכיוון שמדובר במערכת הצבאית, המושתתת על פקודות ונהלים ומתאפיינת בחילופים תדירים של בעלי תפקידים, מוצע לפעול כך שהסדרה תהיה מעוגנת בהוראות מפורשות וכך להבטיח את מימושה. במהלך זה טמון סיכון מסויים להתנגדות פוליטית, אך מלכתחילה הבחירה במסגרת הצבאית לגיבוש הנחיות אלה נעשתה מתוך ההנחה שמערכת זו חשופה פחות לביקורת מצד גורמים פוליטיים. יתר על כן, לאור מאפייני המערכת הצה"לית (לעיל), בחירה בהסדרה לא-פורמלית (למשל, הבנות בעל-פה עם בעלי תפקידים בצבא) עלולה להוביל לאי-מימושו של הסדר, גם אם יושג, ובפרט לאפשר למערכת להפסיק ליישמו לאורך זמן בהעדר נהלים ברורים.

ייעודי מאיש מקצוע שיעבור השתלמות מתאימה (ולא ממאבחנים פסיכוכניים), ולקבל סיוע בביטול פטור משירות על רקע נפשי ("פרופיל 21") ובאבחון מחדש.

ב. חלק קטן מהיוצאים המתגייסים משיג הכרה במעמד של חייל בודד על פי נהלי צה"ל, אך רבים מהם לא מצליחים בכך בגלל הצורך בהוכחת ניתוק קשר מהמשפחה (צה"ל, 2005), בין היתר בגלל שמשפחותיהם בוחרות להעמיד פנים שהקשר עם הצעיר הינו טוב במטרה למנוע ממנו את הזכאות (זאבי, 2009). מעמד של חייל בודד מקנה הטבות רבות שבאפשרותן לסייע לאוכלוסיית היוצאים תוך כדי השירות הצבאי¹⁶, ועוד יותר מכך, לאחריו. אלה כוללות, בין היתר: סבסוד כמעט מלא של לימודים במכינות קדם אקדמיות, סיוע במימון קורסי השלמה לפסיכומטרי, מלגת לימודים במהלך התואר הראשון וסיוע בהשלמת בגרויות (הקרן והיחידה להכוונת חיילים משוחררים, 2008). כל אלה מאפשרים הקלות רבות בהתמודדות עם הקשיים הכרוכים במעבר לעולם החילוני.

מוצע לפיכך לפעול מול ראש אכ"א וקצין ת"ש ראשי בצה"ל כדי להסדיר בנהלי הצבא את הטיפול הסוציאלי ביוצאים לשאלה; להגדיר באופן מדוייק מי יוכר ככזה על ידי הצבא; ולקבוע כי מי שמוכר כיוצא לשאלה בפרק זמן מסויים טרם מועד גיוסו ומראה, על פי אמות מידה מקלות הנסמכות בעיקר על עדותו, כי הוא אינו בקשר עם משפחתו, יזכה להכרה כחייל בודד.

כדי להגביר את ניצול ההקלות המתוארות, מוצע לפרסם את דבר קיומם של הנהלים החדשים במסגרות מתאימות: פורומי אינטרנט של יוצאים לשאלה, ארגון ה"ל"ל וארגון דרור¹⁷.

6.2 חלופה 2: תמיכה בה"ל באמצעות ועדת העזבונות

חלופה זו מציעה לממן בכספי מדינה את הגוף המרכזי הפועל כיום בישראל לסיוע ליוצאים לשאלה. עמותת ה"ל"ל מסייעת ליוצאים במגוון דרכים הכוללות, בין היתר: מתן מלגות לימודים ליוצאים להשלמת השכלה עד תואר ראשון, סיוע בדירור, עזרה במציאת עבודה, עידוד גיוס לצה"ל וסיוע ליוצאים המשרתים, ליווי של מתנדבים המסייעים בהיכרות עם העולם החילוני, קיום מסגרת חברתית תומכת לקהילת היוצאים המקבלים סיוע מהארגון, ומתן תמיכה נפשית באמצעות אנשי מקצוע (ה"ל"ל, הארגון ליוצאים לשאלה, 2009). לארגון

¹⁶ ובפרט סיוע במגורים והשתתפות בשכר דירה, סיוע כספי, אישור עבודה ואף אימוץ על ידי משפחה אומנת.

¹⁷ היבט זה אינו כרוך בעלות כלשהי.

נסיון נצבר רב וידע שאינו קיים בידי גופים מקצועיים של המדינה. קיומו של מוכר היטב בעולם החרדי, וגם יוצאים שאינם מקבלים סיוע מהארגון מכירים את פעילותו ודרכי יצירת הקשר עמו (פורום יוצאים בשאלה, 2009).

בעבר נהנה הארגון מתמיכה כספית בסדר גודל של עשרות אלפי שקלים בשנה שהועברו בהמלצת משרד החינוך באמצעות ועדת העזבונות הפועלת במסגרת האפוטרופוס הכללי במשרד המשפטים. תמיכה זו הופסקה לאחר שנת 2005, עם שינוי נהלי התמיכה של הועדה שלא איפשרו הענקת סיוע בשיטה זו לגופים שאינם מוכרים כעוסקים בחינוך, ובהעדר המלצה אחרת, הארגון אינו מתקצב על ידי ועדת העזבונות.

לא מוכרות כיום דרכי מימון אחרות של המדינה את הל"ל שאינן דורשות שינוי נהלים או תקנות כלשהן מבלי שיכללו במפורש התייחסות לפעילותה כמסייעת ליוצאים לשאלה¹⁸. מנגד, על פי נהלי עבודת ועדת העזבונות, כספי תרומות ועזבונות לטובת המדינה שאינם מיועדים למטרה של גוף ספציפי "...יוקצו למימוש מטרות אשר יש בהן משום תרומה לחברה, לקהילה ולמדינה, וכדי לסייע לפעולותיהם של מוסדות לטובת הציבור". (משרד המשפטים, 2007). בין התחומים הקבועים הנתמכים על ידי הועדה נמנים חינוך, מדע, רווחה, צדקה וחסד¹⁹. על פניו, אין מניעה מבחינת נהלי הועדה להעניק תמיכה לפעילותה של הל"ל מבלי שהדבר ידרוש נימוק מפורש או שתדרש הגדרה כלשהי של מעמד היוצאים לשאלה.

לפיכך, מוצע כי משרד הרווחה ימליץ מדי שנה לוועדת העזבונות להעניק סיוע להל"ל בהיקף המקסימלי האפשרי מבחינתה. סביר, לפי נסיון שנים עברו, כי היקף זה לא יעלה על עשרות עד מאות אלפי שקלים בשנה, אך בהתחשב בתקציב העמותה הנוכחי (1 מיליון ש"ח בשנה), המגיעים מתרומות ומחציתם מוקצה למתן מלגות לימודים), ולהערכת אנשי הארגון (זאבי, 2009), יש בתוספת של סכום כזה כדי להגדיל את מספר היוצאים שלהם מספק הארגון תמיכה, בכל התחומים²⁰.

---

¹⁸ בפרט, במשרד החינוך אין נוהל מתאים (פרץ, 2009) ובמשרד העבודה והרווחה מימון שירותים מהסוג שמספקת הל"ל באמצעות עמותה פרטית דורש הצהרת כוונות מפורשת ואף הוצאת מכרז לאספקת השירות הרצוי עבור המשרד. יוזמות כאלה, גם אם תהיה נכונות להובילן מצד אותם גופים, צפויות לעורר מחלוקת פוליטית ולכן ישימותן מוטלת בספק רב.

¹⁹ בשנת 2010 תתמוך הועדה במיוחד ב"סיוע בהכשרה מקצועית, בהכוונה מקצועית... תוך מתן העדפה להשתלבותן בעבודה של אוכלוסיות שאינן מצויות במעגל העבודה..." (ועדת העזבונות, 2009).

²⁰ על פי הערכות אנשי הארגון (זאבי, 2009), יוצאים הנמצאים בשלב של השלמת השכלה מקבלים בממוצע סיוע בשווי 10,000 ש"ח בשנה. על כן, כל תוספת סכום כזה תאפשר כעיקרון לתמוך ביוצא נוסף דרך הארגון בשנה נתונה.

6.3 חלופה 3: הקמת קרן השלמת השכלה לבוגרי החינוך החרדי במשרד החינוך

חלופה זו מציעה להקים קרן שמטרתה סיוע להשלמת השכלה לבוגרי החינוך החרדי. באמצעות הקמת קרן זו יתאפשר לבוגרי מערכת החינוך החרדי המעוניינים בהשלמת השכלה פורמלית לקבל סיוע כספי בדמות מימון ישיר ומלגות להשלמת בגרויות, בחינה פסיכומטרית ומכינות קדם-אקדמיות. הקרן תאפשר סיוע לכל מי שרכש את השכלות במוסדות חינוך חרדיים, ללא צורך בהוכחת השתייכות עכשווית לעולם החרדי, ולכן לא תהיה מניעה ליוצאים לשאלה לפנות לקרן בבקשת סיוע מבלי לציירם כנהנים העיקרים ממנה – ובכך להמנע מרגישות פוליטית.

הצדקות לקיומה של קרן כזו נתמכות על ידי המדיניות המוצהרת של המדינה לסייע לשילוב חרדים בשוק העבודה ולרכוש השכלה מקצועית ופורמלית (לוי, 2009, עמ' 3), ומתיישבת עם עקרונותיו של "מיזם לקידום ועידוד השכלה גבוהה במגזר החרדי" שמשרד החינוך החל להפעיל ב-2009 למטרות דומות אך מופנה רק למי שלומד במסגרות דתיות (משרד החינוך, מינהל כא"ב תיאום ובקרה, 2009) וכן עם יוזמה קיימת של משרד החינוך (שבשלב זה עדיין איננה מיושמת) לממן השלמת 12 שנות לימוד לכל המעוניין בכך עד גיל 30 – תכנית המיועדת בעיקר לעודד השלמת השכלה בקרב בוגרי החינוך החרדי (קשתי, 2007).

מוצע לפיכך שמבנה הניהול של הקרן ישקף את היגיון הקידום התעסוקתי של האוכלוסיה החרדית שמנחה את המיזמים הקודמים שהוזכרו לעיל, הן מטעמים של ניטרול הרגישות הפוליטית והן כדי לפזר את נטל התקצוב של הקרן בין מספר גופים. לפיכך, הקרן תהיה כפופה מנהלתית למשרד החינוך, והאחריות להפעלתה ותקצובה יהיו משותפים למשרד הרווחה, משרד החינוך ומשרד התמ"ת, תוך תיאום הקצאת התקציב הייעודי לכך עם משרד האוצר. מוצע שהתקציב לטובת הפעלת המיזם יגזר מהמסגרת הקיימת שהחליטה הממשלה להקצות לטובת העלאת שיעור המועסקים במגזר החרדי, היות והוא מתיישב עם מטרות פרויקט זה (לוי, 2009).

מוצע לפרסם את דבר קיומה של הקרן בפורומי אינטרנט של יוצאים לשאלה, ובארגון הל"ל, ארגון דרור ובמוסדות לימוד (מכינות קדם-אקדמיות, אוניברסיטאות וכיו"ב)²¹.

---

²¹ היבט זה אינו כרוך בעלות כלשהי.

7. ניתוח החלופות

7.1 קריטריונים

שני הקריטריונים המרכזיים לבחינת החלופות הם מספר היוצאים הנהנים מישומה (היקף הסיוע) והיקף הסיוע הניתן לכל יוצא הזכאי לסיוע (עומק הסיוע). אלה מייצגים יחד את מידת היעילות של החלופה בצמצום התופעה הבלתי-רצויה, ולשניהם ניתן משקל שווה. קריטריון נוסף שנבחן הוא העלות התקציבית הצפויה של החלופה. קריטריון סף שלפיו נבחרו החלופות המוצגות במסמך הוא מידת הישימות הפוליטית שלהן (לפירוט לגבי קריטריון הסף ראו נספח 2).

7.2 בחינת החלופות לאור הקריטריונים

קריטריון א': היקף הסיוע

חלופה 1 (סיוע באמצעות צה"ל) מרחיבה את מספר היוצאים הנהנים מסיוע כלשהו באמצעות הגדלת כמות המתגייסים מקרבם והקלת התנאים לזכאות במעמד חייל בודד. גם אם מהלכים אלה ייושמו במלואם וכל יוצא המעוניין בכך יוכל להתגייס, עדיין חלק מהיוצאים לא יתגייסו לצה"ל – בין אם על רקע יציאה לשאלה בגיל מאוחר, בין אם בגלל קושי לבטל פטור מוחלט מגיוס, ובין אם מחוסר רצון להתגייס²² או מסיבות בריאותיות, נפשיות ומשפחתיות²³ מוערך אם כן כי החלופה תוכל להקל לכל היותר על 100 יוצאים נוספים בשנה²⁴.

מספר היוצאים הזכאים לסיוע לפי חלופה 2 (תמיכה בהל"ל) תלויה בסכומי הכסף שתחליט ועדת העזבונות להעביר להל"ל (ראו לעיל). מוערך שהתמיכה שתתקבל תאפשר לסייע לעד 30 יוצאים נוספים בשנה. ראוי להדגיש כי סיוע זה מותנה באשרור ההחלטה מחדש בכל שנה, ועל כן היקף הסיוע שמספקת החלופה לאורך זמן עשוי להשתנות, ובפרט להפסק בעתיד.

---

²² העדר מוטיבציה להתגייס בהינתן פטור "מן המוכן" מצה"ל הינה טבעית, בפרט בהתחשב ב"מירוץ נגד הזמן" שיוצאים רבים מנהלים במטרה להשלים השכלה כדי להשתוות לבני גילם הלא-חרדים.

²³ כגון נישואין, הפוטרים נשים משירות צבאי.

²⁴ מתוך מספר משוער של 400 יוצאים בשנה.

חלופה 3 (הקמת קרן מלגות) תאפשר, תיאורטית, לסייע לכל יוצא המעוניין בכך, ללא הגבלות כלשהן. על כן, מוערך כי החלופה תאפשר לכ – 200 יוצאים חדשים בשנה לקבל את הסיוע המוענק במסגרתה²⁵. גם חלופה זו נתונה לצמצום או ביטול באמצעות החלטות ממשלה עתידיות, אם כי במידה פחותה מאשר חלופה 2, ולו רק בגלל שקיום הקרן לא יעמוד לבחינה על בסיס שנתי.

קריטריון ב': עומק הסיוע

חלופה 1 מאפשרת ליוצאים לשאלה לקבל סיוע במספר גדול יחסית של תחומים, ובכללם סיוע בגיוס לצה"ל, השלמת השכלה עד רמת תואר ראשון, סיוע בדיוור במהלך השירות הצבאי, נגישות לסיוע פסיכולוגי, השתלבות במסגרת חברתית, וסיוע כספי במהלך השירות וגם לאחריו. תחומי הסיוע מצטמצמים משמעותית עם השחרור מצה"ל ולפיכך, עומק הסיוע המוענק מוגדר כבינוני-גבוה (7 מתוך 10 בסקאלה של 0-10).

חלופה 2 מסתמכת על השירותים שמעניק ארגון הל"ל, וכזו היא מספקת לכל יוצא הנהנה מהם את הסיוע הרחב והמקיף ביותר, כפי שפורט בתיאור החלופה. החלופה מספקת פתרונות חברתיים ואישיים לקשיים המאפיינים את תהליך היציאה לשאלה, הנעדרים משתי החלופות האחרות. על כן, עומק הסיוע המוענק מוגדר כמיטבי (10 מתוך 10).

חלופה 3 מתמקדת בסיוע כספי להשלמת השכלה, שהוא אמנם התחום המרכזי בו נדרש מתן סיוע ליוצאים, אך אינה מספקת תמיכה בהיבטים אחרים, ועל כן עומק הסיוע מוגדר כבינוני-נמוך (4 מתוך 10).

קריטריון ג': עלות תקציבית

היות ובצה"ל משרתים לכל הפחות אלפי חיילים בודדים ברגע נתון (בן דרור, 2009), מוערך שהכרה ב – 100 חיילים בודדים נוספים הינה בעלת משמעות תקציבית זניחה, אם בכלל, ולכן לחלופה 1 אין משמעות תקציבית נוספת.

---

²⁵ מובלעת בהערכה זו ההנחה שחלק מהיוצאים יהיו זכאים לסיוע דומה דרך הל"ל, וחלק אחר יעדיף שלא לבקשו מסיבות אחרות (דחיית השלמת ההשכלה למועד אחר, קיום השכלה מספקת וכיו"ב).

תקציב ועדת העזבונות אינו נחשב חלק מתקציב המדינה, והתמיכות שיוענקו יהיו על חשבון סיוע של הועדה לגופים אחרים ו/או כספים שלא הוקצו והיו מועברים לשנים הבאות, ולכן גם לחלופה 2 אין עלות תקציבית ישירה.

עלותה המשוערת של חלופה 3 היא 10-15 מיליון ש"ח בשנה הראשונה, וככה"נ פחות בהמשך (קשתי, 2007). יחד עם זאת, קיומו של המיזם המקביל המעניק כבר כיום מלגות לבוגרי מערכת החינוך החרדית הלומדים במוסדות אקדמיים בעלי אופי דתי עשוי להקטין במידה לא ידועה את היקף ההשקעה הנדרש בקרן המוצעת בחלופה.

בטבלה שלהלן מסוכם היחס בין שלושת החלופות על פני הקריטריונים שלעיל:

עלות תקציבית (במיליון ש"ח לשנה)	עומק הסיוע (בסולם של 0-10)	היקף הסיוע (ביוצאים נוספים בשנה)	
-	7/10	100	חלופה 1
-	10/10	30	חלופה 2
10-15	4/10	200	חלופה 3

8. המלצה

הניתוח שלעיל מלמד שכל חלופה מספקת איזון שונה בין עומק הסיוע להיקפו. היחס המאוזן ביותר בין שני הקריטריונים קיים בחלופה 1, המאפשרת את הרחבת הסיוע לכ – 100 יוצאים נוספים בשנה, ועומק הסיוע שהיא מעניקה הוא ברמה בינונית-גבוהה. חלופה 2 אמנם מספקת סיוע מיטבי לכל יוצא חדש שיתווסף עם ישומה, אך לא צפוי כי יותר מ – 30 יוצאים בשנה יהנו מסיוע זה, וגם כמות זו תלויה בסיוע שאין ודאות מלאה שימשיך להתן בטווח הארוך. חלופה 3 מעניקה את הסיוע המצומצם ביותר מבחינת עומקו, למרות שהוא נגיש לכמות הגדולה ביותר של יוצאים, ונוסף על כך היא נושאת בעלות תקציבית גדולה, בוודאי בהשוואה להעדר העלות בשתי החלופות האחרות.

לפיכך, החלופה המומלצת היא חלופה 1 - הקלת תהליך הגיוס של יוצאים וסיוע בקבלת מעמד של חייל בודד.

ביבליוגרפיה

ברזילאי, ש. (1995), **חופשי וחרד: סיפוריהם של היוצאים לשאלה מהחברה החרדית**, האוניברסיטה העברית בירושלים, ירושלים.

ברזילאי, ש. (2001), **דרך החול: "יציאה לשאלה" מהחברה החרדית והשתקפותה הדיאכרונית בסיפורי חיים**, האוניברסיטה העברית בירושלים, בית הספר לעבודה סוציאלית ע"ש פאול ברוואלד, ירושלים.

ברזילאי, ש. (2004), **לפרוץ מאה שערים: מסע אל עולמם של היוצאים לשאלה**, משכל, תל-אביב.

גרניט, י. (2009), "מהנעשה בסניף ירושלים", **הללתון**, (מרץ 2009), עמ' 3.

דורון, ש. (2006), **טקסי מעבר וטקסי הגדרה אישיים בתהליך של "חזרה בתשובה" מול "חזרה בשאלה"**, אוניברסיטת בר-אילן, רמת גן.

שני, א. (2005), **חרדים מהגרים לישראליות: הדיסקורס של בחורים מהקהילה הישראלית על 'היציאה לשאלה' ותהליך השתלבותם בחברה הישראלית**, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, באר שבע.

לוין, ח. (עורך), (2009), **המגזר החרדי בישראל: העצמה תוך שילוב בתעסוקה**, משרד ראש הממשלה - המועצה הלאומית לכלכלה, ירושלים.

Shaffir, W. (1991), "Conversion Experiences: Newcomers to and Defectors from Orthodox Judaism", in Z. Sobel and B. Bet-Hallahmi (eds.), *Tradition, Innovation, Conflict: Jewishness and Judaism in contemporary Israel*, Albany, NY: SUNY Press

אתרי אינטרנט:

בן-דרור, א. (2009), **הרמטכ"ל לחיילים הבודדים: "אנחנו מוקירים ומעריכים אתכם"**, אתר "יד לשריון", <http://www.yadlashiryon.com/show_item.asp?levelId=63829&itemId=1060>, כניסה בתאריך

8.5.2009

דרור – מרכז ליוצאים בשאלה (2005), **נהלים קבועים לגבי גיוס: קב"א "בודד חריג"**, אתר ארגון דרור, >

8.5.2009, <http://freedor.org.il/View/GetPressReport.asp?ID=58>, כניסה בתאריך

הל"ל, האגודה ליוצאים לשאלה, **פעילויות ה.ל.ל.**, אתר ארגון הל"ל,

8.5.2009, <http://www.hillel.org.il/?CategoryID=187>, כניסה בתאריך

ועדת החינוך והתרבות של הכנסת (2004), **פרוטוקול ישיבה בנושא סיוע והשלמת השכלה ליוצאים בשאלה**,

30.6.2004, אתר הכנסת, <http://www.knesset.gov.il/protocols/data/html/chinuch/2004-06->

20.4.2009, [30.html](#), כניסה בתאריך

ועדת העזבונות, **הודעה בדבר הגשת בקשה לתמיכה לשנת 2010**, אתר משרד המשפטים,

8.5.2009, <http://www.justice.gov.il/MOJHeb/VaadatEzvonot/Files>, כניסה בתאריך

ליפשיץ, ו. (2004), **סיכום אירוח בפורום**, 30.8.2004, פורום יוצאים בשאלה, אתר "תפוז",

>

<http://www.tapuz.co.il/tapuzforum/main/articles/article.asp?forumId=292&a=18547&c=2092&s>

8.5.2009, [c=0&ssc=0](#), כניסה בתאריך

צה"ל (2005), **פקודות מטכ"ל, 35.0808: חיילים בודדים - עקרונות, זכויות ונהלים - שירות חובה**, אתר

Army.co.il, http://www.army.co.il/forum_articles.asp?Fnumber=46&ArticleID=326, כניסה

בתאריך 8.5.2009.

הקרן והיחידה להכוונת חיילים משוחררים (2008), **חיילים משוחררים בודדים – ריכוז הטבות לשנת 2008**,

אתר הקרן, >

http://www.hachvana.mod.gov.il/pages/yechida/yechida_zakai_siyua.asp?UN=5&HD=5&SUB

8.5.2009, [UN=5](#), כניסה בתאריך

קשתי, א. (2007), **השרה תמיר מציעה לממן 12 שנות לימוד עד גיל 30**, אתר "הארץ",

>

<http://captaininternet.co.il/hasite/pages/ShArt.jhtml?more=1&itemNo=897114&contrassID=1&s>

8.5.2009 ,<[ubContrassID=0&sbSubContrassID=0](http://www.pirsum.gov.il/nr/exeres/3B5022DB-4961-47D3-8842-BB7A8E2A744E.htm)>

משרד החינוך, מינהל כא"ב תיאום ובקרה, **מיזם לקידום ועידוד השכלה גבוהה במגזר החרדי**, אתר לשכת

הפרסום הממשלתית, <[http://www.pirsum.gov.il/nr/exeres/3B5022DB-4961-47D3-8842-](http://www.pirsum.gov.il/nr/exeres/3B5022DB-4961-47D3-8842-BB7A8E2A744E.htm)

[BB7A8E2A744E.htm](http://www.pirsum.gov.il/nr/exeres/3B5022DB-4961-47D3-8842-BB7A8E2A744E.htm)

<, כניסה בתאריך 8.5.2009

משרד המשפטים (2007), **נוהל עבודת הועדה הציבורית לקביעת ייעודם של עיזבונות לטובת המדינה והליך**

קבלת כספי ההקצבות מעודכן ל – 20.11.2007, אתר משרד המשפטים, >

<<http://www.justice.gov.il/MOJHeb/VaadatEzvonot/NohalAvoda>>, כניסה בתאריך 8.5.2009.

המשרד לקליטת עליה (2007), **מי זכאי לסל קליטה?**, אתר המשרד לקליטת עליה,

<http://www.moia.gov.il/Moia_he/FinancialAssistance/AbsorptionBasket.htm>, כניסה בתאריך

8.5.2009.

פורום יוצאים בשאלה, **(תכתובות שונות)**, אתר "תפוז",

<<http://www.tapuz.co.il/forums2008/forumpage.aspx?forumId=292>>, כניסות בתאריכים אפריל-מאי

2009.

ראיונות:

אילן, שחר (ראיון טלפוני), הכתב הפרלמנטרי של עיתון "הארץ" בכנסת, 26.4.2009

ביילין, יוסי (ראיון טלפוני), לשעבר ח"כ מטעם "מרצ" וראש השדולה החילונית בכנסת ה-17, 24.3.2009.

בריוון, רוני (ראיון טלפוני), הנספח הכלכלי של ישראל באיחוד האירופי, לשעבר ח"כ מטעם "שינוי" וראש

שדולת "בני חופש" לסיוע ליוצאים לשאלה בכנסת ה-16, 23.4.2009.

זאבי, יעל (ראיון אישי), מנכ"ל ארגון הלי"ל, 27.2.2009

פריצקי, יוסף (ראיון טלפוני), לשעבר שר התשתיות הלאומיות וח"כ מטעם "שינוי" בכנסת ה – 16, 26.4.2009.

ד"ר פרץ, מאיר (ראיון טלפוני), לשעבר מנהל האגף לחינוך מבוגרים במשרד החינוך, 22.4.2009

שלגי, אילן (ראיון טלפוני), לשעבר ח"כ מטעם "שינוי" ויושב ראש ועדת החינוך, התרבות והספורט בכנסת ה –

22.4.2009, 16

נספח 1: שלבי החינוך החרדי ואופן מימון המערכת על ידי משרד החינוך

גיל	בנים	בנות
0-5	גן ילדים	גן ילדים
5-13	תלמוד תורה (ת"ת)	בית ספר יסודי
13-16	ישיבה קטנה	בית ספר על-יסודי
16 – גיל נישואים	ישיבה גבוהה (ישיבה גדולה)	סמינר למורות
לאחר הנישואים	כולל	-

מקור: לוי, 2009, עמ' 23

מעמדם של מוסדות החינוך החרדי עד גיל תיכון הוא של "מוסדות חינוך מוכרים שאינם רשמיים", והם נתונים לפיקוח האגף לחינוך מוכר שאינו רשמי במשרד החינוך (לוי, 2009, עמ' 23). על פי חוק, מוסדות אלה זכאים למימון יחסי לפי המידה שבה הם מלמדים את תכני הליבה של משרד החינוך. תכני הליבה הם דרישות מינימום של שעות שבועיות במגוון מקצועות ולאורך מספר שנים, בהם כלולים בין השאר מתמטיקה, אנגלית, מדעים ועברית (לפירוט של היסטוריית גיבושם של תכני הליבה וזיקת מימון החינוך החרדי אליהם, ראו לוי, 2009, עמ' 23). בפועל, הפיקוח על מידת יישומם של תכנים אלה הוא מועט עד לא קיים, כשבמקביל רובם המוחלט של מוסדות החינוך החרדיים מתוקצבים בשיעור של 100% ללא קשר למידע שקיים במשרד החינוך על תכני הליבה הנלמדים בהם. על פי משרד החינוך, תכני הליבה אינם נלמדים כלל במוסדות החינוך העל יסודיים של מערכת החינוך החרדית (שם, עמ' 26).

נספח 2: קריטריון סף - ישימות פוליטית

כלל החלופות הנידונות בנייר זה מוערכות כשימות פוליטית:

- מוערך כי לא צפוי כל קושי פוליטי ביישום חלופה 1 היות ומסגרת הפעולה היא צה"ל, המנותק יחסית מהשפעות הדרג הנבחר בתחומים הנידונים.
- חלופה 2 עשויה לעורר התנגדות מסויימת, בפרט בקרב בעלי תפקידים במשרד המשפטים שלהם שיוך פוליטי חרדי, אם אלה יחשפו ליוזמה, אך מוערך שלא ברמה שעשויה לסכל פעולה המתנהלת לפי נהלים קיימים של ועדת העזבונות, בוודאי כשהמשרד עצמו נשלט על ידי שר לא-חרדי²⁶.
- חלופה 3 אינה צפויה לעורר כל התנגדות פוליטית בהקשרי הסיוע ליוצאים לשאלה במידה ואכן תוצג כפונה לכלל בוגרי מערכת החינוך החרדית.

בהקשר זה, פתרון שנבחן אך לא נידון בנייר הוא ההצעה שהועלתה בעבר (ביילין, 2009, זאבי, 2009, שלגי, 2009) להקנות ליוצאים לשאלה מעמד של עולים חדשים, ובכך להקנות להם זכאות – חלקית או מלאה – לזכויות השונות הכלולות בסל הקליטה. רעיון זה נשען על תפיסה לפיה היוצאים לשאלה עוברים תהליך של הגירה מחברה נפרדת אל הזרם המרכזי של החברה הישראלית הממלכתית, בדומה לעולים ממדינות זרות (שני, 2005). חלופה זו היתה מספקת מענה מקיף למרבית צרכיהם של רוב היוצאים לשאלה, ובפרט השלמת השכלה ודאגה לדיור ולסיוע כספי. יחד עם זאת, כללי הזכאות לסל הקליטה (המשרד לקליטת עליה, 2007) אינם מקנים זכאות כזאת ללא עולים ולמעשה לא מוכרת הרחבה כלשהי של הזכאות לסל הקליטה אל מעבר לאוכלוסיית המהגרים היהודיים לישראל ותושבים חוזרים. על כן, מהלך כזה יחייב שינוי בחקיקה ראשית או לכל הפחות חקיקת משנה, ועל כן צפוי להיות בעל נראות פוליטית גבוהה מאוד ומכאן – גם לעורר התנגדות חריפה.

---

²⁶ שר המשפטים הנוכחי הוא עו"ד פרופ' יעקב נאמן, המשתיך לזרם הדתי-לאומי.